

STRUIKELSTENEN

de rijdende rabbi verzamelt

Leonard Frank

'Het Een en het Al'

Wij ieder zijn een letter, van welk woord?
Geen letter, die zijn eigen woord ooit hoort –
En woorden krijgen zin, tot zin verbonden –
Welk woord zou ooit zijn eigen zin doorgronden?
En aller zinnen zin ligt in 't Geheel,
Dat eeuwig uitgaat boven zin en deel ...
En toch – o wonder, 't deel ten deel gevallen –
Het alomvattend Al is deel van allen.

Leo Polak

Voor Brankele en Elkan

PROLOOG

Hij gelooft zijn ogen niet. Overal vandaan, vanuit alle hoeken en gaten duiken de mensen op. Vanaf heuvels en drooggevalen rivierbeddingen, uit kieren en gaten, kelders en schuren komen vrouwen, mannen en kinderen naar beneden het dal in gestroomd. Een gewriemel van jewelste. De ongeduldige meute begeeft zich haastig richting de wachtende treinen. Zoals algemeen bekend, het spoor biedt de enige mogelijkheid om het festival te bereiken. Helaas zal het geen Oriënt Expres worden, dat is hem wel duidelijk. De treinstellen ogen tweedehands, onverzorgd en smerig. En een opvallend detail: nergens ramen. Eerder goederentreinen dan passagiersaangelegenheden. Ach, het ticket was niet krankzinnig duur en daarbij, hij heeft nog niet betaald, dat komt later wel. Reizen. Hij is er dol op. Jammer genoeg had hij er nooit voldoende geld voor.

Het verrast mijn vader dat er op het eerste gezicht geen minimumleeftijd voor het tripje geldt. Zelfs zuigelingen worden in de armen van hun moeder de wagons in gedragen. Een baby, wat heeft die nu hier te zoeken? Het merendeel van de festivalgangers heeft een geel vignet op de mouw of revers, bij wijze van toegangsbewijs. Pas decennia later zal het vignet worden vervangen door een stempel op de handrug.

Na twee spannende dagen en nachten naderen ze dan eindelijk de bestemming. Van ver is het geschetter, de muziek en het gedruis van het festivalterrein te horen.

Piepend en knarsend komt de trein tot stilstand. Van alle kanten ontstaat er hevig geduw en getrek op het moment dat de deuren opengaan. Het publiek is in feite niet in toom te houden, zo snel als mogelijk wil het naar buiten dringen.

Met uiterste krachtsinspanning klampt Leo, mijn vader, zich aan een deurengsel vast om er niet uit gedrukt te worden. Nu geen ongelukken, flitst het door hem heen als hij veel Security op het perron aan ziet komen lopen, vervaarlijk uitziende kerels in uniform, hier en daar vergezeld van een hond.

Mijn vader struikelt toch en komt half vallend op de stenen tegels terecht. Waarom bouwen ze dat perron niet wat hoger, denkt hij nog, want onder alle omstandigheden heeft hij oog voor verbetering.

Over het festivalterrein werpt de laagstaande zon lange slagschaduw die vooruitlopen op de in beweging gekomen stoet, een dramatisch beeld.

Hoge installaties om de zoveel meter tussen het gespannen draad. Vandaaruit kan Security de mensenzee nauwkeurig observeren en bij opstoot of geweld razendsnel ingrijpen. Kolossale speakers verspreiden het geluid scherp en indringend tot in alle uithoeken van het terrein.

Vrouwen, meisjes en jonge kinderen verzamelen in één rij, de jongens en mannen en dus ook mijn vader in een andere. Twee langgerekte linten bewegen zich traag richting het enorme gebouw waar de hoofdact plaats zal vinden.

Het grootschalige evenement heeft een enorme impact en doet tijdloos aan. Mijn eigen festivalletje steekt er onbetekenend bij af, mompel ik voor de spiegel. Ik keur alvast mijn kleding voor het taxi-examen morgen. Hoe dichterbij de eigen dood, hoe meer *mijn grote oorlog* zich aan me opdringt.

Ik zie het grijze maatpak met wit overhemd, dat onwennig aandoet. Nu alleen nog de geleende stropdas, die met de Hollandse leeuw erop. Als laatste, de schoenen. De lang niet gedragen trouwjongens, glimmend zwart, stevig vast geveterd.

In de spiegel zie ik een nette man op leeftijd, die beslist voor taxichauffeur door kan gaan als ik hem niet beter zou kennen. ‘Hallo,’ knik ik naar mijn spiegelbeeld en wat ik hoor verrast me. ‘Goedemiddag mevrouw, waar moet de rit naartoe?’

Mijn examinerator is een jeugdige dame die me vriendelijk tegemoet treedt. Mijn zelfvertrouwen zwelt, hier ga ik voor slagen. Zij zal optreden als mijn passagier en ze verzoekt me haar naar het Centraal Station te brengen. Gemoedelijk en vriendelijk babbelend, als een echte taxichauffeur, rijden we op een vroege zaterdagochtend door leeg Amsterdam.

Aangekomen volgt een nieuw verzoek, de Spiegelgracht hoek Prinsengracht. Uitstekend. Door de nog steeds uitgestorven stad snellen we probleemloos over de gracht tot een vuilniswagen ons de weg verspert. Ai. ‘Hebt u haast? Wilt u wachten? Zal ik een omweg nemen?’ De examinerator-passagier laat het aan mij over. Ik keer zo snel mogelijk en neem een volgende gracht. Dan volgt de laatste opdracht, volgens haar aanwijzingen moet ik terugrijden naar het CBR.

Opgelucht stap ik op de eindbestemming uit. Het is voortreffelijk gegaan en ik volg haar vrolijk het gebouw in om de uitslag in ontvangst te nemen. Mijn keurige verschijning, het nette pak, de

glanzende schoenen, het witte overhemd en de moeder aller dassen, ik weet het zeker, alles heeft bijgedragen aan het welslagen van deze onderneming.

‘Gaat u zitten, meneer.’ En pal daarop, ‘Ik heb een vervelende mededeling voor u. U bent gezakt.’

Soms geloof je je oren niet. Wat een eigenaardig gevoel voor humor, denk ik nog.

‘U hebt verzuimd bij het Centraal Station te informeren of ik de kortste of de snelste route naar de Spiegelgracht wilde, terwijl dat consequenties heeft voor de ritprijs en dus voor mijn portemonnee.’

Nadat ik weer bij zinnen ben en me probeer te beheersen, sputter ik: ‘Naar het opgegeven adres is maar één route mogelijk.’

‘Kan wel zijn,’ zegt ze, ‘maar u bent verplicht dat te vragen.’

Mijn woede is overweldigend. Deze vernedering, deze waanzin, dit onverteerbare onrecht.

Uit voorzorg had ik mijn davidsterretje goed verstopt, achter de stropdas en onder het overhemd, dus daar kon het dit keer niet aan liggen en in alle staten trek ik het tevoorschijn.

Drie maanden later en vele euro's armer doe ik opnieuw examen en slaag in spijkerbroek en zonder das, onder toeziend oog van een redelijke examiner, cum laude voor het herexamen.

En dan nu tijd om mijn niet gekende en dus nooit werkelijk bestaande vader, Leo (Eliazer) Frank, meteen na mijn geboorte vermoord in Auschwitz, opnieuw tot leven te laten komen.

Een kind kan niet zonder vader, vandaar dat de noodzaak zich steeds sterker opdringt om er dan maar een te verzinnen. Op de een of andere manier moet de continuïteit worden hersteld. Hem zomaar laten uitroeien, dat zal mij niet overkomen.

Met letters en woorden, zinnen en feitjes, verhaaltjes, gedachtes en fantasie die ik allemaal aan en op elkaar lijm in de hoop dat er een mozaïek ontstaat of misschien een soort lapjesdeken die in de verte recht doet aan het veel te korte bestaan van mijn vader.

Iets als een kralenketting, bestaande uit segmenten en gebeurtenissen, waardoor de contouren van een man met een karakter zichtbaar worden. Een man met vlees op de botten en vel over het vlees. Een hologram, opgebouwd uit woordverzinsels, voorzien van een hartslag en binnenin een gevoelsleven, met ambitie en de wens naar geluk, vrouw en kinderen, een hoopvolle toekomst. Een tastbare man. Geen monument, eerder een nagedachtenis die uit meer dient te bestaan dan uitsluitend weemoed.

Nu nog het probleem of ik in de taxi op mijn plaats zal zijn. Vast wel, want de verhoudingen zijn helder, ik lever een dienst en tijdens de

korte en wisselende, soms diepgravende contacten met de passagier is het de kunst van de rijdende rabbi om betrokken over te komen. Met als geruststellende wetenschap: de passagier, vroeg of laat, hij zal altijd uitstappen.

De lichten op het festivalterrein zijn gedoofd, de speakers zwijgen. Het is uitgestorven.

ETAPPE 1

Taxi!

De bovengemiddeld opgebolde Amerikaanse man en vrouw lijken sprekend op hun eigen hutkoffers die ze in mijn auto proberen te tillen. Om verder bloedverlies te voorkomen schiet ik te hulp en vraag, 'Is er misschien voor een lang weekendje ingepakt?'

Ze staren me eerst ongelovig aan, begrijpen ten slotte de grap met als effect een ontgoochende grijns. Glimlachende hutkoffers.

In mijn nieuwe bestaan voel ik me als een pas ontslagen gevangene die voor het eerst na jaren buiten tegen het felle zonlicht knippert.

Ik zie de reizigers samen met hun koffers op me wachten en weet dan zeker: dit vrachtje gaat richting luchthaven. Helaas zijn er ook, vergezeld van ontstellend veel bagage, die alleen van het ene naar het andere hotel moeten. Mijn kennersblik gokt van ver af vaak juist en soms niet.

'Leuk gehad? Alles gezien? Te kort? Spijt?' vraag ik als we onderweg zijn. 'Amsterdam is *wonderful*.' Zelden een negatieve kritiek. Ze zijn idolaat, komen vast en zeker terug en ik, de rijdende rabbi, neem elegant de complimenten voor de stad, alsof ik Amsterdam zelf heb gebouwd en uitgevonden, in ontvangst. Iedereen, voor hoe kort het ook duurt, tevreden en blij.

Maar eerst de hutkoffers eruit en dan de vleesmassa's of omgekeerd. De auto kreunt en mensen op Schiphol staan verbijsterd toe te kijken hoe ik me met een voet afzet om uit alle macht de vrouwelijke helft eruit te trekken. Ik voel me performer Hans Klok in Las Vegas, net geen applaus als even later ook de man wordt bevrijd. De hutkoffers doen ze zelf maar, ik ben uitgeput.

De twee hobbelende Amerikaanse vleespasteien zetten koers naar de vertrekhal. Walging onderdrukkend wuif ik hun ten afscheid na: 'Goede thuisreis en *take care*.'

Ik wacht met het starten van de auto, kijk naar de drukte op de luchthaven, de vertrekkende mens, de omhelzingen van het afscheid. Het uit elkaar spatten van familie en het afkappen van relaties. Het afscheid nemen resoneert in mij, ik doe het snel en onverwachts en ben al vertrokken voordat iemand het in de gaten heeft.

Mijn vader is nu negen en zeventig jaar dood.

Ik zet de taxiapp op scherp en start. Ik moet weg, er komt een verkeersregelaar mijn kant op, te lang stilstaan is hier verboden en vlak voordat hij zich tot mij wendt, rijd ik keihard weg.

Toen ik in 1942 ter wereld kwam, was er geen sprake van harmonie, tenminste buitenshuis was de ontvangst bedreigend en afwijzend. Daarom moest ik vrijwel onmiddellijk de onderduik in om me voor een periode van bijna drie jaar verstopt te laten houden.

Na de oorlog wist mijn bestaan zich met enige moeite te ontvouwen en te ontplooiën. Eerst in Groningen en later, tot nu, in Amsterdam. Onderweg kreeg ik zo hier en daar het gevoel enigszins geaccepteerd te worden. Als jongvolwassene werd ik vriendelijk, soms met warmte bejegend, terwijl terugval steeds op de loer bleef liggen en de angst, nu ik oudvolwassene ben, nog steeds niet helemaal verdwenen is. De angst voor terugval wel te verstaan.

Ongeveer op deze manier vertel ik het mijn buitenlandse klanten, als ze laten merken geïnteresseerd te zijn in de levensloop van hun taxichauffeur.

Een baby van twee maanden, verstopt in een protestants weeshuis, waar ik als Wim Frankema, vluchteling en wees, slachtoffer van het bombardement van Rotterdam, de tijd dat de oorlog duurde zou doorbrengen.

Flarden aan herinnering en beelden en geluiden die ik aan het weeshuis heb overgehouden. Twee mannen met gleufhoeden en een hond die naar me kijken, op me neerkijken. Een koud bad in een waskom. Exploderende granaten begeleid door lichtflitsen, weerschijn in de hoge ramen.

Tot aan de bevrijding hebben de weeshuispleegmoeders me verstopt, verzorgd en opgevoed. Vlak voor het einde van de oorlog naar een Franstalige mevrouw verscheept om aan het geweld van de bevrijdingsoorlogshandelingen te ontkomen.

Die korte Franse tijd heeft mede mijn francofiele periode veroorzaakt, veel later zo omstreeks mijn negentiende, toen ik de hele Franse literatuur ging verslinden en als een schoorsteen Gitanes au maïs, die gele, altijd losjes in de mondhoek hangende sigaret van de filmhelden van de nouvelle vague, aan het roken sloeg.

Over dat roken vertel ik dan weer niet. Niet intelligent om vandaag de dag op te scheppen over je rokersverleden.

Mijn zusje bleef tijdens de hele verdere oorlogsperiode verborgen in een Drents dorp bij een ouder echtpaar.

Na de bevrijding werden zij en ik verenigd, bijeengeraapt door onze uit een Friese onderduikkast opgedoken moeder.

‘Op een zeker moment kwam een onbekende vrouw in gezelschap van een jengelende snotneus mij opeisen, want zij zou mijn echte moeder zijn en dat jongetje, echt waar, mijn broertje,’ herinnert mijn zusje zich. Deze voorvallen zijn onverwerkt gebleven. Van alle kanten.

Mij is het hechten aan een onderduikvader of -moeder bespaard gebleven: in het weeshuis zaten zoveel verschillende zusters en verpleegsters me op te voeden, de keuze was zo groot, dat ik waarschijnlijk nooit in de verleiding ben geweest om er één uit te pikken als mijn echte moeder.

Hechten aan iemand heb ik pas op latere leeftijd geleerd of aangeleerd of nooit geleerd. Het hangt er maar van af hoe je ertegenaan kijkt.

Het appartement aan het Schuitendiep in Groningen vonden we na de oorlog leeggehaald maar verder onbeschadigd terug. Het enige aandenken was een gaatje in de muur onder de schoorsteenmantel met, beweerde mijn moeder, de kogel er nog in. Geschoten? In mijn eigen huis? Onwaarschijnlijk interessant. Kon mijn ogen niet van het gat af houden. Veel later zou het mij lukken met een pincet en engelengeduld de kogel eruit te pulken. Een platgeslagen gelig maar zwaarwegend ijzerachtig propje in mijn handpalm. Was dat het nou helemaal?

Onze moeder was vaak weg. Er moest geld worden verdiend of ze was bij het Rode Kruis om naar nieuws over onze vader te vragen. Dan waren wij, mijn zusje en ik, alleen thuis.

Op een middag, ik lag op mijn buik met een paar enorme houten blokken te spelen, kwam ze plotseling binnenstormen, lijkkleek met zwarte kringen onder haar ogen. Het was of ze huilde maar het niet wilde laten zien. Het verbaasde me dat een moeder zulke witte wangen kon hebben. Ze liet zich op de bank vallen en staarde naar de vloer met haar hoofd in haar handen. Vol verwachting keken we naar haar terwijl ik overeind krabbelde en het houten blok zonder te kijken in mijn broekzak wilde proppen. Met een daverende klap viel het op de grond. Iedereen schrok, ik het meest.

Door het geluid leek mijn moeder ontwaakt en keek naar ons. Ze fluisterde, 'Nu weet ik het zeker, kindjes, jullie vader is dood.' Er viel een stilte. Ik draaide me om naar mijn zusje, maar die keek naar onze moeder en vluchtte toen zonder een woord te zeggen de kamer uit.

Ik hoorde een snik uit mijn moeder komen en begreep er niet veel van. Mijn vader? Hoezo? Dood? Maar dat kan helemaal niet. Mag dat dan zomaar? Hoe moet ik dan? Mijn moeder, hoe moeten wij? Betekent dat dan dat mijn vader hier nooit zal komen? En toen begon ik te huilen, heel zacht maar ik schopte hard en driftig tegen de blokken.

Even later klom ik bij haar op schoot en drukte me tegen haar aan en probeerde haar te troosten. En toen zag ik het kogelgat in de muur waar ik doodsbang voor was en tegelijk door werd gefascineerd. Een echte kogel in mijn eigen muur. Wie had er geschoten en waarom en waar vandaan en op wie?

We waren allebei aan het trillen. Het was kaal en koud in het najaar van 1945.

Mijn vader Eliazer was de zoon van een kachelsmid, grootvader Elkan. Zoveel is zeker. En arm dat ze waren, ook dat is zeker. Kachelsmid? Handelaar in metalen en gebruikt ijzerwerk. Ze woonden in een klein benauwd huisje in de Groningse binnenstad. Met z'n vieren, oma Rosa, opa Elkan, tante Saartje en Leo, zoals de roepnaam van mijn vader luidde. Geen van allen door mij gekend. Oma was al voor de oorlog door ziekte geveld en de anderen zijn in de concentratiekampen vergast.

Dus, hoe doe je dat: je een vader verzinnen als er geen materiaal is en verder ook nauwelijks gegevens?

Ik heb vele vragen op mijn moeder afgevuurd, over overleven, over de oorlog, over mijn vader. Wat wist ze eigenlijk te vertellen over dit alles?

Over de oorlog zweeg ze voornamelijk. Overleven deed ze met schaamte, vertelde ze, omdat zij er nog was en een heleboel mensen niet meer: familie, anderen, mijn vader. De onderduik was een vernedering geweest, daar liet ze zo goed als niets over los.

Over mijn vader deed ze haar best veel te vertellen, maar ze wist niet zoveel, ze kenden elkaar nog niet zo lang toen de catastrofe tussen hen in schoof en hij in het verzet ging en uit veiligheidsoverwegingen ons verliet.

Een keer stond ik toe te kijken hoe mijn moeder haar gezicht met hete gesmolten hars beplakte. De smurrie rook zoet en zwoel en vreemd.

‘Nu lach je net als je vader,’ zei mijn moeder en ze schoot zelf ook in de lach, raar met die hars op haar gezicht. Daarna was het een moment stil. Zij met haar gedachten en bezig met dat hete spul en ik probeerde me mijn vader voor te stellen.

‘Hij was zo geestig. En ironisch.’

‘Dronk hij met alcohol erin, mam?’

‘Soms. Dan had hij een borrel, zo heette dat, met zijn oud-studiegenoten. Dan stapte hij zingend laat bij mij in bed.’ Voorzichtig voelde ze aan haar gezicht of de hars inmiddels voldoende was gestold.

Op hun trouwfoto uit 1939 staan een trotse bruidegom in rokkostuum en een innig verliefde bruid, even groot die twee, dus tamelijk klein, omringd door wat familie en vrienden.

‘Ach god, veel te kort gekend,’ zuchtte ze, terwijl ze via de opmaakspiegel nog een klein stukje vergeten wang insmeerde.

In hetzelfde jaar hadden ze mijn zusje gekregen en in 1941 had mijn vader ons voor de veiligheid verlaten. Uiteindelijk hebben mijn vader en moeder nog geen drie jaar samengeleefd. Dat is niet lang.

‘Mam, ongeveer de helft van mijn leven, dat is toch vreselijk lang?’ mompelde ik. Zij grimaste ondanks het masker van gestolde hars.

‘Een keer kwam hij plotseling thuis, in het geheim, na je geboorte, niemand mocht het weten, in de avond. Wilde naar jou komen kijken in de wieg. Pijp in de mond, ik wilde nog zeggen dat hij voorzichtig moest zijn met die hete tabak. Stond hij weg te smelten, bij zijn opvolger, zoals hij je noemde. Hij was zo enorm trots.’ Met een ferme ruk trok ze een eerste lapje hars van haar gezicht, een schurend scheurgeluid alsof je een stuk karton doormidden trok.

‘En daarna?’ Ik vond het ook wel tof dat mijn vader trots op mij was, maar liet het niet merken. Wel probeerde ik me voor te stellen hoe dat was: ik lig in mijn wieg en kijk naar boven en zie daar opeens een man met een pijp in zijn mond en een bril op zijn neus in mijn blikveld verschijnen. De pijp rook heftig. Hé, dag pap.

‘Daarna niets.’

‘Au!’ riep ze terwijl ze een reep hars van haar wang losscheurde. ‘Je vader had zo'n groot verantwoordelijkheidsgevoel. Al ver voordat het noodlot toesloeg, ver voordat ze ons echt gingen vervolgen in de oorlog, begrijp je, was je vader al bezig zijn Joodse vrienden en kennissen te zeggen dat ze moesten onderduiken. Hij racete op zijn fiets de hele stad door, van het ene adres naar het andere.’ Van onder de weggetrokken hars kwamen gladde delen moederwang tevoorschijn. Ik begreep niet waarom iemand zich zo zou moeten martelen voor die paar haartjes op het gezicht.

‘Zijn vrienden vonden hem ontzettend dapper, en moesten ook heel erg om hem lachen, om zijn daden in het verzet in de oorlog. Ze vonden hem heel moedig en dat hij zo slim was en plotseling heel onverwachtse dingen kon zeggen. Daarom hielden ze heel erg van hem. Au.’ Opnieuw had ze gestold spul van haar gezicht afgetrokken. Er liep een traan traag over haar wang.

‘Waarom doe je dat, mam?’

‘Ik wil er mooi uitzien, jongen.’

‘Waarom?’

‘Je vader wilde ons koste wat kost redden.’

Haar gezicht was nu bijna volledig ontdaan van de hars. Glad en tevreden bestudeerde ze het resultaat in de spiegel.

Op de lagere school vonden ze me maar een rare. Een zwarte bos krulhaar, net als mijn moeder, dat kwam niet veel voor in die tijd in Groningen.

‘Dat is dat jongetje, die Jood en ook zijn moeder, die ziet er niet uit als een christenvrouw,’ fluisterden ze achter mijn rug en als ik me dan snel omdraaide werd er nietszeggend gezwaaid of betrappt gegrinnikt. Ik deed alsof ik het niet merkte.

Ook werd er gesmoesd, ‘Hè, zijn moeder heeft geen man en die jongen heeft geen vader. Dat is vreemd. Hoe zou dat komen, er klopt daar iets niet.’ Ik begon me meer en meer te schamen, geen christenvrouw als moeder en dan ook nog eens te kijk gezet als vaderloze. Niets viel ertegen te beginnen, als een vloedgolf kwam het op me af en walste over me heen. Die overmacht, ik wilde schreeuwen, me teweerstellen, maar naar wie en naar wat?

Machteloos was mijn enige reactie de bal nog vinniger tegen het muurtje te schoppen.

Mijn moeder, opgescheept met twee kleine kinderen, een vermoorde echtgenoot, vele vermoorde verwanten, na tweeënhalft jaar in een onderduikkast, ging met haar zevenentwintig jaar de hort op om aan de rol te gaan. Na diverse mislukte vrijages – nogal eens trof ik op zondagochtend een vreemde man bij haar in bed – was het dan eindelijk echt raak. In 1949 vond ze haar nieuwe echtgenoot en bevrijdde mij van de eerloze status van vaderloze. Er zou een vader in huis komen, een echte beschermman. Ik zou worden verlost en verheugde me intens. Net zo zijn als de anderen. Beter zou niet kunnen, meer dan dat was niet bereikbaar.

Gespannen zag ik dat mijn nieuwe vader speciaal voor mij langs de lijn stond, in de regen, tijdens een voetbaltoernooitje op mijn club. Mijn moeder had hem meegetroond. In dit rotweer voor mij naar het voetbalveld gekomen. Wat had ik daarnaar verlangd.

Met wilskracht veroverde ik de bal op de vijand, mijn techniek was niet ragfijn, maar de nieuwe vader was toeschouwer en dus werd ik de terriër op het middenveld, ontweek logge tegenstanders en schopte de bal resoluut naar voren. Onze defensie werd even ontlast. Goed gedaan, vond ik zelf. Ze zouden trots op me zijn zoals ik met leeuwenmoed keer op keer de tegenspelers opjoeg. Het penaltyschieten na afloop was minder, toch wist ik een paar keer doel te treffen.

Voldaan en vol verwachting na afloop naar mijn moeder en de nieuwe man. Zweterig, modderig wit-zwart clubtenue, zwarte kousen met een gele en rode streep, voetbalschoenen onder de klei. De stiefvader keek niet naar mij, maar in de verte. Het was even stil.

‘Waarom, jong, schopte je die bal zo ver naar voren?’ bromde hij na enige tijd vriendelijk. ‘Daar heb je toch niets aan, dan ben je die bal meteen weer kwijt.’

Hoe was het mogelijk, begreep hij het echt niet? ‘Ik probeerde te passen, de voorhoede te bereiken,’ legde ik uit. Ik pakte de nieuweling behoedzaam aan, maar mijn wereld was aan het wankelen.

‘De voorhoede is iets anders, jong. Het proletariaat, dát is de voorhoede.’ Het klonk streng.

Verlegen zocht ik naar de goeie woorden, stamelde dat mijn trainer me een van de beteren had gevonden. Onzeker zocht ik de ogen van de vreemde man. Die bleef hardnekkig in de verte kijken, het gesprek verstomde.

‘Kom, hier, een handdoek,’ zei mijn moeder na een poosje en hielp me met afdrogen.

Mijn taxicarrière heeft alleen kans van slagen als ik mijn verzet tegen het aanpassen opgeef: me onverzettelijk verzetten tegen mijn verzet, hopla, afdalen in dienstbaarheid, braaf en dociel in onderworpen gezeglijkheid.

Deze houding verlang ik van mezelf zolang de taxirit duurt.

De allereerste keer als taxichauffeur rijd ik beschroomd en met de nodige reserves, maar ook gespannen als een trekveer in het rond en zie aan het eind van de straat een man op mijn taxi wachten. O god, daar zal je hem hebben. Mijn allereerste klant. Nergens een andere levende ziel te bekennen, troosteloze kaalslag, alleen kubusvormige gebouwen, magazijnen op een industrieterrein.

Nadat ik gestopt ben komt hij voorin naast me zitten. Onbehaaglijk.

Hallo, achterin is ruimte genoeg, zo had ik willen reageren, maar zou ik niet dienstbaarheid proberen uit te stralen?

‘Zo man, ik heb enorme haast. Trap hem op zijn staart,’ lacht mijn jonge gast. ‘U ziet eruit als een ervaren chauffeur, dus dat moet lukken. En kan ik roken?’

‘Nee, gelukkig niet, verboden, niet toegestaan.’ Het komt er veel te korzelig uit en dus probeer ik te herstellen met, ‘Uiteraard, meneer, het zou van mij mogen, maar anderen hebben besloten dat het roken in de taxi jammer genoeg niet is gepermitteerd.’ Zo, die klonk geloofwaardig en veel klantvriendelijker.

‘Begrijp ik heel goed, maar ik ben nogal nerveus. Afijn, dan maar niet. De oppas belde net, ze moet opeens weg en dan is de baby alleen.’

Het begint raar te ruiken in de auto. Ben ik dat of is het mijn gast? Waarschijnlijk zijn het mijn eigen zenuwen. Ben ik wel geschikt voor dit werk? Het staat me nu al tegen. Waar ben ik in godsnaam aan begonnen?

Ik start maar intussen vergeet ik compleet de app te activeren. De app die bijhoudt hoeveel kilometers er zijn gereden en die behalve de route plant ook berekent hoeveel de rit gaat opleveren. Scherp rijd ik door het verlaten havengebied naar het westen, richting zee, ergens in Santpoort moeten we zijn. De route daarnaartoe ken ik goed.

‘Verdomme, al mijn voorbereidingen in een klap naar de kloten. Ik had het zo goed voor elkaar. Mijn vrouw raakte eindelijk door me overtuigd en is samen met onze baby weer terug in huis gekomen. Het heeft me superveel overredingskracht gekost’ De manager inkoop van de grote bouwmarkt zucht dat zijn auto in reparatie is en dat zijn lot nu in mijn handen ligt. Zijn overhemd hangt half open maar zijn blonde hoofdhaar ligt braaf in een scheiding. Zijn onrustige blik schiet van links naar rechts terwijl hij uiterst hinderlijk op het dashboard trommelt. Af en toe neemt hij een duik in de tas tussen zijn benen om